

Determineren, een scholing van de waarneming

door Joost Oosterbaan

1. Sinds een aantal jaren wordt in de afdeling Arnhem het determineren van hogere planten in cursusverband beoefend waarbij het accent ligt op:

- a. een uniforme wijze van notatie van de gevolgde route (zie pt 4);
- b. een zodanige begeleiding van de individuele kursist, dat met hem het punt bekeken wordt waar hij van de juiste route is afgeweken. Dat laatste is uiteraard slechts dan mogelijk wanneer de kursist de route, die hij volgde, heeft opgeschreven.

2. De doelstelling van de cursus is de kursist er toe te brengen zelfstandig te gaan determineren met de Flora van Heimans, Heinsius en Thijssse, zodra hij onbekende, wilde (en eventueel sier)planten tegenkomt. Dit is vooral van belang voor:

- a. natuurliefhebbers zoals die zich in de KNNV hebben verenigd, en die zich niet tevreden stellen met alleen maar van de natuur te genieten;
- b. IVN-gidsen die er prijs op stellen dat ze de vragen van het publiek over wilde planten waarheidsgetrouw kunnen beantwoorden;
- c. ouders die hun kinderen, die hun op dit gebied wat te vragen hebben, niet willen teleurstellen met: 'Dat weet ik niet'.

3. Allereerst wordt een inleidende exkursie gemaakt naar de schooltuin van de Koninklijke Kader School Luchtmacht (KKS L) te Schaarsbergen, waarbij de diverse 'categorieën' worden gekarakteriseerd en bekeken. Dit levert op konkrete wijze de mogelijkheid probleemgevallen aan de kursisten voor te leggen. Deze 'probleemgevallen' zijn daartoe opzettelijk in die schooltuin aangeplant. Met categorieën wordt hier bedoeld: Bomen en heesters, waterplanten, klim- en slingerplanten, stekelplanten, viltplanten,

sapplanten, sporeplanten, het geslacht Look, en grassen. Verder worden de bladstanden kruiswijs, in kransen en verspreid (+ wortelrozet) bekeken. Tenslotte worden aan een groot aantal levende voorbeelden de begrippen enkelvoudig en samengesteld blad gedemonstreerd.

4. De cursusleider maakt gebruik van een alfabetisch ingerichte, losbladige map, waarvan hij de inhoud zelf dient samen te stellen. In deze map heeft hij de determineerroutes van een groot aantal soorten overzichtelijk vastgelegd (helaas leent 'schrijver's map er zich momenteel nog niet toe er fotokopieën van te laten maken). Hij dient dus van elke aan te bieden soort de route éénmaal uit te zoeken, en hem vervolgens op de juiste plaats in de map op te nemen. Bij sommige soorten leiden verschillende wegen - die elk op zich juist kunnen zijn - naar het doel; dit dient in de route tot uitdrukking te komen.

Het is wenselijk dat er per 8 à 10 kursisten één docent aanwezig is. In Arnhem beginnen we gewoonlijk met 3 docenten; aan het eind van de cursus is één of twee voldoende. Indien meerdere docenten gelijktijdig met een groep bezig zijn, zullen ze het met elkaar eens moeten zijn wat betreft de te volgen methode.

Hieronder (als voorbeeld) de notatie van de dagkoekoeksbloem:

Blz. Route

1	1-2-3-4-5-6-7-11-13-14-18
35	1-2-3-10-11-21-22-33-34-36-37-38-39-Anjerfamilie
415	1-3-10-Melandrium
422	1-2-Dagkoekoeksbloem, M. rubrum.

In de praktijk blijkt het niet essentieel te zijn vaker een bladzijdenummering aan te geven, zoals in het voorbeeld is geschied, is de route hiermee eenduidig bepaald.

Ook is het onnodig in de route aan de getallen de letters a, b of c toe te voegen; immers uit het erop volgende getal kan men steeds konkluderen welke letter gekozen werd.

Op de eerste kursusavond leert de cursusleider de routes als bovenstaand te noteren. Later, terwijl hij de kring rond gaat, neemt hij waar welke plant de individuele kursist onder handen heeft. Hij behoeft nu slechts de opgeschreven route van de kursist te vergelijken met zijn eigen route in de map. In één oogopslag ziet hij dan of de kursist nog op de juiste route zit, dan wel precies wáár een ontsporing heeft plaats gevonden.

Op diezelfde eerste avond worden ook nog de namen behandeld van de verschillende onderdelen van de bloem aan de hand van meegebrachte exemplaren: Kelk, kroon, meeldraad, stamper, enz.

5. Op de volgende avonden wordt telkens één belangrijke plantenfamilie per avond behandeld, aan de hand van verschillende meegebrachte vertegenwoordigers van de familie. M.i. moet worden vermeden dat het 'theorie'-gedeelte langer dan ca 20 min. in beslag neemt. De kursisten zitten anders te popelen om met het individuele determineren te beginnen, of zijn er inmiddels stiekem toch al aan bezig. Ofschoon elke deelnemer geacht wordt een loep mee te brengen, staat een 8,75 x vergrotende, Russische stereomikroskoop ter beschikking. Merkwaardig is dat de schoonheid van een eenvoudig bloempje bij waarneming door een stereo-mikroskoop veel beter tot zijn recht komt dan bij het bekijken door een loep.

6. De planten die voor het determineren benodigd zijn, komen voor het grootste deel uit de schooltuin van de K.K.S.L. (zie pt 3). Voor nadere bijzonderheden betreffende deze tuin verwijs ik naar het Bulletin voor Docenten in de Biologie, no. 40 van febr. 76, blz. 35 t/m 37. Overigens is er sprake van een soort mutualisme tussen deze schooltuin en de determineerkursus; vele plantensoorten uit partikuliere tuinen van KNNV-ers vonden reeds hun weg naar de schooltuin. Daardoor is het dikwijls mogelijk diverse soorten planten uit één geslacht gelijktijdig ter determinatie aan te bieden.

7. Het verloop van de cursus. Deze titel is wat dubbelzinnig. De cursus zit zodanig in elkaar dat het geheel méér is dan de som der delen. Verwacht mag worden dat men na voltooiing ervan een zekere vaardigheid en zelfstandigheid heeft bereikt. Het 'verloop' is echter zodanig dat men als cursusleider zich bij elke determineeravond opnieuw afvraagt: 'Zouden er vanavond wel mensen komen opdagen, en zo ja, wie?' Het is mij overigens wél bekend dat dit verschijnsel bij allerlei kursussen een rol speelt, en dat de KNNV, afd. Arnhem - wat dat betreft - geen uitzondering vormt.

8. Als duidelijk positief wordt ervaren dat velen deze cursus gebruiken om hun basis(kennis) te verbreden. De oud-kursisten zijn later vaak in leidinggevende posities in KNNV en IVN terug te vinden.

Adres van de schrijver:

Vakantie in Twente?

Voor wie met zijn gezin in Twente van natuur en rust wil genieten is ons gerieflijk, door groen omgeven stenen bungalowtje, tegen bescheiden kosten het gehele jaar door beschikbaar.

Inlichtingen: Roding, Bergweg 300, Lonneker, Tel. 053-355852